Müseyyeb Gazi Destanı

Hazırlayan
Prof. Dr. Necati Demir

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1502
EDEBÎ ESERLER: 786

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-912-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1.Basım: 2007, Hece Yayınları
2. Basım

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Etem Çalık

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2020

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Necati DEMİR; 20 Nisan 1964'te Ordu'ya bağlı Ulubey ilçesinin Kumanlar köyünde doğdu. Kumanlar İlkokulu (1974), Ordu Fatih Ortaokulu (1977), Ordu Fatih Lisesi (1980) Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (1987) mezunudur.

Yüksek lisansını Cumhuriyet Üniversitesinde (1992), doktorasını Selçuk Üniversitesinde (1996) tamamladı. Gaziantep Sarılsalkım Ortaokulunda Türkçe öğretmeni (1987-1990), Sivas Cumhuriyet Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni, Cumhuriyet Üniversitesinde Türk Dili okutmanı olarak çalıştı.

13 Haziran 1996'da Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümüne yardımcı doçent olarak atandı. 30 Kasım 2000'de doçent, 9 Şubat 2006'da profesör oldu. Yüzü aşkın kitabı ve makalesi bulunmaktadır. Bu kitaplarından dört tanesi Harvard Üniversitesinde, yirmi yedi tanesi Almanya'da, bir tanesi Avusturya'da, bir tanesi de Danimarka'da yayımlanmıştır.

1996-2010 yılları arasında Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Bölümünde öğretim üyesi ve bölüm başkanı olarak görev yaptı.

2010 yılında Gazi Üniversitesine atandı. Hâlen Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz 11
Kısaltmalar 15

Giriş

1.Türk Kültüründe Destan 17
2.Müseyyeb Gazi Destanı 20
Türk Destan Kültüründe Müseyyeb Gazi Destanı'nın Yeri 20
Müseyyeb Gazi Destanı'nın Yazarı ve Yazılış Tarihi 23
Müseyyeb Gazi Destanı'nın Konusu 30
Müseyyeb Gazi Destanı'nın Şekil Özellikleri 31
Müseyyeb Gazi Destanı'nın Şahıs Kadrosu 31
Müseyyeb Gazi Destanı'nın Coğrafyası 34
Müseyyeb Gazi Destanı'nın Dil ve Üslubu 35
Müseyyeb Gazi Destanı'nın Nüshaları 36
3. Müseyyeb Gazi 38
Müseyyeb Gazi'nin Tarihî Kişiliği 38
Müseyyeb Gazi'nin Destanî Kişiliği 38

MÜSEYYEB GAZİ DESTANI
METİN

MÜSEYYEB GAZİ DESTANI
Birinci Bölüm

Müseyyeb Gazi Hikâyesi 43

İkinci Bölüm

Hazret-i Ali'nin Oğlu Muhammed Hanefî'nin Hikâyesi 62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Şebr Lain ve Dinsiz Merdud'un Hikâyesi 99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Rüya Hikâyesi.....102

BEŞİNCİ BÖLÜM
Mervan-ı Hazan'ın Hikâyesi.....110

ALTINCI BÖLÜM
Cemile Hatun'un Hikâyesi 120

YEDİNCİ BÖLÜM
Müseyyeb Han'ın Rüyası 159

Kaynakça 169
Özel Adlar Dizini 173

Ön Söz

Müseyyeb Gazi ismini, Gaziantep'te bulduğum bir *Saltuk-nâme* nüshasını okurken görmüştüm. *Saltuk-nâme*'de Müseyyeb Gazi'nin kahramanlıklarından uzunca bahsedilmektedir. Müseyyeb Gazi'nin de bir destanı olabileceğini düşündüm. Edebiyat tarihlerinde ve Türkiye'nin büyük kütüphanelerinde böyle bir esere rastlayamadım. Ancak umudumu yitirmedim. Alan araştırmalarım sırasında yıllarca soruşturdum. Gittiğim ilçelerin kütüphanelerinde, aradığım eserlerin başında yer almakta idi.

Nihayet, Divriği Halk Kütüphanesinde böyle bir eserin varlığını tespit edince gerçekten çok sevindim. Bu kütüphanede bulunan eserin başı ve sonu da tam idi. İşte bu çalışmamız, Divriği Halk Kütüphanesinde tespit ettiğimiz esere dayanmaktadır.

Türk milleti, yüzyıllarca İslamiyet'in koruyucusu ve bayraktarı olmuştur. İslamiyet'in bayrağının dalgalanması için hiçbir fedakarlıktan kaçınmamış, uğruna milyonlarca evladını şehit vermiştir. Hz. Peygamber'e saygısı ve sevgisi ise hiçbir şekilde söz ile ifade edilemez. O'nun ailesine olan sevgi ve saygısı ise asla zedelenmemiştir.

Hz. Peygamber'in torunu ve Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'e yapılan haksızlık ve onun feci biçimde şehit edilmesi, Müslüman Türk milletinin her ferdini çok derinden yaralamıştır. Aradan 1336 yıl gibi uzun bir zaman geçmesine rağmen olayın canlılığını koruması, Türk milletinin dinine, dinî değerlerine, Peygamberine olan saygısının bir göstergesi olsa gerektir.

Destanlar, bir milletin tarihindeki çok derin ve çok önemli olaylar için yazılır veya söylenir. Türk milleti varlık yokluk mücadelesi verdiği olayları destanlarına taşımıştır. Bununla birlikte mensubu bulunduğu dinin önemli kişilerini ve olay-

larını da destanlaştırmıştır. Bunlardan biri de *Müseyyeb Gazi Destanı*'dır.

Müseyyeb Gazi Destanı; Kerbela Olayı'ndan sonra, Türk milletinin yapılan haksızlardan aldığı bir tür hayalî intikamdır, denilebilir.

Müseyyeb Gazi Destanı'nın ne zaman kim tarafından kaleme alındığı aydınlığa kavuşturulamamıştır. Destan, 680 yılında meydana gelen Kerbela Olayı'ndan sonraki gelişmeleri konu edinmektedir. Hz. Hüseyin'in şehit edildiğinde, geride sağ kalan sayılı kişilerden olan İmam Zeynelabidin zindana atılmıştır. Demek ki *Müseyyeb Gazi Destanı*'ndaki olayların başlangıcı ve Müseyyeb Gazi'nin tarih sahnesine çıkışı, yaklaşık 690-695 yılları arasında olmalıdır.

Müseyyeb Gazi Destanı'nın, kim tarafından kaleme alındığı net olmamakla birlikte, Battal Gazi Destanı'nı okuyan biri tarafından yazıldığı kesin gibi görünmektedir. Yazılışı 1480'de bitirilen Saltuk Gazi Destanı'nda ise *Müseyyeb Gazi Destanı*'ndaki olaylar kısaca özetlenmiştir. Bütün bunların yanında kullanılan söz varlığı ve dil özelliklerini de dikkate aldığımızda *Müseyyeb Gazi Destanı*'nın 1300-1400 yılları arasında kaleme alındığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Müseyyeb Gazi Destanı'nın müellif hattına ulaşılamamıştır. Yaptığımız çalışmalar, daha sonraki yüzyıllarda kopya edilen bir nüshasına dayanmaktadır.

Müseyyeb Gazi Destanı, edebiyat tarihçilerinin gözünden kaçmış bir eserdir. Yukarıda da söylediğimiz gibi, biz bu destanın bir nüshasını, alan araştırmalarımız sırasında *Divriği Halk Kütüphanesi*'nde tespit etmiştik. Kütüphanede bulunan bu el yazma nüshanın yazılış tarihi belli değildir. Adı geçen eserin Kangal'da bir nüshasının daha olduğunu öğrendik. Ancak çok araştırmamıza rağmen yazmaya ulaşamadık.

Eğer doğru tespit edebildiysek bu eser hakkında sadece Kutlu Özen tarafından bir bildiri sunulmuştur.

Müseyyeb Gazi Destanı, yukarıda da belirtildiği gibi, yüzyıllarca önce kaleme alınmıştır. Zaman içerisinde kütüphanelerin tozlu rafları arasında mahsur kalmış, alfabe değişikliği ve Türkçenin doğal gelişmesinden dolayı anlaşılamaz duruma gelmiştir.

Bütün bunları göz önüne alarak *Müseyyeb Gazi Destanı*'nı okuyucularımızın hizmetine sunmaya karar verdik.

Çalışmamız *Giriş, Müseyyeb Gazi Destanı'nın Türkiye Türkçesine Aktarılışı* ve *Özel Adlar Dizini*'nden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde *Türk Kültüründe Destan, Müseyyeb Gazi Destanı ve Müseyyeb Gazi* konularına yer verilmiştir. *Müseyyeb Gazi Destanı*'nın Türk destan kültüründeki yeri, yazarı ve yazılış tarihi, konusu ve özeti, şahıs kadrosu, coğrafyası, dili ve üslubu, hakkında yapılan çalışmalar ve nüshaları üzerinde durulmuştur. Müseyyeb Gazi'nin şeceresi, destanî ve tarihî kişiliği de giriş bölümünün konuları arasındadır.

Çalışmamızın ikinci ve en önemli bölümü, *Müseyyeb Gazi Destanı'nın Türkiye Türkçesine Aktarılışı*'dır. Metin kurulurken tek nüshadan yararlanılmıştır. Aktarılma sırasında mümkün olduğu kadar metnin aslına sadık kalınmıştır. Aktarma yapılırken karşılık verilemeyen kelimeler aynen bırakılmış, manaları dipnotta gösterilmiştir.

Özel Adlar Dizini bölümü, metinde geçen şahıs ve yer isimlerini kapsamaktadır. İsimlerin önünde bulunan varak ve satır numaraları hem Eski Türkiye Türkçesi hem de Türkiye Türkçesi ile verilmiş kısım için geçerlidir. Eserde geçen pek çok ismin tarihî özelliği bulunduğunu da belirtmek gerekmektedir.

Bütün bunları yaparken gözden kaçmış ilmî ve teknik hatalarımızın bulunmaması elbette mümkün değildir. İçeriği çok geniş olan eser hakkında eksiklerimiz de kalmış olabilir. Hatalarımızın düzeltilmesi ve eksiklerimizin tamamlanması için konuya vakıf olanların ve okuyucularımızın tenkidine muhtaç olduğumuzu belirtir, hatalarımızın iyi niyetimize bağışlanmasını temenni ederiz.

Bu eserin tashihini çalışma arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr Özkan Aydoğdu ve Arş. Gör. Merve Altıparmak Yılmaz yapmışlardır. Kendilerine teşekkür borçlu olduğumuzu belirtmek isteriz.

Ümitköy/Ankara, 1 Ocak 2019
Prof. Dr. Necati DEMİR

GİRİŞ

1.TÜRK KÜLTÜRÜNDE DESTAN

Destanlar, olağanüstü olayların ifadesidir. Hareketsiz toplumların ve milletlerin destanları olmaz. Türkler, tarih boyunca çok geniş coğrafyalara yayıldıklarından, âdeta hareketin sembolü olmuşlardır. Ana vatanlarında ve gittikleri yerlerin çoğunda, değişik unsurlara karşı mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bu mücadelelerin bir kısmı destanlaşarak tarih boyunca milletin hafızasından silinmeyip ebedîleşmiştir. Çeşitli dönemlerde edebiyatımıza yansıyan bu önemli tarihî olaylar yazıya da geçirilmiş ve destan olarak adlandırılmıştır.

Destanlar, mücadelelere konu olan idealin büyüklüğüne göre şekillenip daha sonraki nesillere intikal ederler. Bunun en güzel örneği Anadolu'da görülmektedir. Tarihî olayların edebiyatımıza yansıyışını inceleyen Müjgân Cunbur, konuyu:

"*1. İslâm dinini yayma dönemi,*
2. Yurt edinme, devlet kurma, geliştirme dönemi,
3. Durgunlaşma, bir bakıma idealde güçsüzleşme dönemi,
4. Kurtarma ve koruma dönemi"[1]

olarak dört bölümde inceler.

Birinci dönemin destanları; *Hazreti Ali Destanı, Müseyyeb Gazi Destanı, Ebu Müslim Destanı* ve *Battal Gazi Destanı*'dır. İkinci dönemin destanları ise *Dânişmend Gazi Destanı* ve *Saltuk Gazi Destanı*'dır. Üçüncüsünde ise destan geleneği

---

[1] Müjgân Cunbur, "Anadolu Gazileri ve Edebiyatımız", *Erdem*, C. 3, S. 9, Eylül 1987, s. 780.

durmuştur. Bu devre, padişahların savaşa gitmediği, yerine birini tayin ettiği, maksadın da daha önce fethedilen yerlerin kaybedilmemesi olduğu Osmanlıların duraklama, gerileme ve dağılma dönemleridir. Son dönem ise Millî Mücadele'dir. Millî Mücadele'yi işleyen destanlar vardır[2]. Ancak bu destanlar, anonim değer taşımadıkları için geleneği devam ettirecek özelliklere sahip değildir. Dağınık ve çok çeşitlidir.

Anadolu'da vücut bulmuş destanî hikâyeleri, "İslâmî Destanlar" ve "İslâmî Türk Destanları" olmak üzere iki başlık altında incelemek yerinde olacaktır.

İslâmî destanlar; kahramanları Türk, konusu Türklük olmayan, ancak İslâmî kimlikten dolayı Anadolu'da Türk halkı arasında kendisine yer bulmuş kahramanlık hikâyeleridir.

Hazreti Ali Destanı, Müseyyeb Gazi Destanı[3]*, Ebu Müslim Destanı* ve *Battal Gazi Destanı* Arap ve İranlı Müslüman kahramanlar çevresinde vücut bulmuştur. Bu eserlerin mekânları Arabistan ve İran coğrafyasıdır. Metinler, sade dille kaleme alınmış, metinler oluşturulurken Türk muhayyilesinin ilâvesiyle zenginleştirilmiştir.

Yine İslâmî destanlar arasında inceleyebileceğimiz *Battal Gazi Destanı*'nın yukarıdaki eserlere göre bazı farklılıkları vardır. *Battal Gazi Destanı*'nın coğrafyasının Anadolu, konusunun İslâmiyeti üstün kılmak olması bakımından,

---

[2] Geniş bilgi için bk. Necat Birinci, "Millî Mücadele Edebiyatı"*, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 6, İstanbul 1986, s. 360.

[3] Müseyyeb Gazi ile ilgili menkıbelerden bahseden tespit ettiğimiz en eski kaynak Saltuk-nâme (Millî Kütüphane nüshası, 167/b ve sonrası)'dir. Konu ile ilgili hiçbir edebiyat tarihinde bilgiye rastlanmamıştır. Kutlu Özen, *Müseyyeb-nâme*'nin iki yazma nüshasını bulmuş, bu nüshaları 11-13 Mayıs 1989 tarihlerinde Eskişehir'de yapılan *IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı ve Yunus Emre Semineri*'nde tanıtmıştır (Kutlu Özen, "Müseyyeb Gazi Destanı"*, IV Uluslararası Türk Halk Edebiyatı ve Yunus Emre Semineri Bildirileri*, Eskişehir 1991, s. 269-279).

Türk insanı bu esere ayrıca önem vermiştir. İslâmî Türk destanlarının da bizzat kaynağı olarak kabul etmiştir.

Anadolu'da, Malatya'dan başlayıp İstanbul'a kadar uzayan çizginin kuzeyinde kalan kısmın Dânişmend Gazi ve gaza arkadaşları tarafından fethini anlatan *Dânişmend Gazi Destanı* ise İslâmî Türk Destanlarının ilk örneğidir.

Bu destanların Anadolu coğrafyasındaki son örneği ise *Dânişmend Gazi Destanı* ile konu açısından benzerlik gösteren *Saltuk Gazi Destanı*'dır. *Saltuk Gazi Destanı*'nın birinci derecede kahramanı "*Sarı Saltuk, Anadolu'da, özellikle Rumeli'de Müslümanlığı yayan büyük velî-kahraman sıfatıyla asırlarca tebcil edilmiştir. Şahsiyeti etrafında yalnız Müslümanlar arasında değil, Türk hâkimiyetinin ulaştığı birçok sahada, bilhassa Balkanlar'da etraflı bir menkıbe hâlesi teşekkül etmiştir*"[4]. Bu menkıbelerin halk ağzından derlenerek yazıya geçirilmesiyle *Saltuk Gazi Destanı* ortaya çıkmıştır.

Çoğunlukla Osmanlı Devleti döneminde yazıya geçen veya şekil alan bu menkıbevî metinler, Müslüman Türklerin maddî ve manevî fetihlerini konu edinmesinden ve sade dille vücut bulmasından dolayı, devletin en uzak köylerinden sarayına, ordusundan edebiyat dünyasına kadar her muhitinde ilgi görmüş ve okunmuştur.

---

[4] Mehmet Demirci, "Târih Şuuru ve Derviş Gâziler Hakkında", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 20, 1988, s. 47.

2. MÜSEYYEB GAZİ DESTANI

Türk Destan Kültüründe Müseyyeb Gazi Destanı'nın Yeri

Müseyyeb Gazi Destanı, konusu Türklük olmamakla birlikte, muhtemelen Türk muhayyilesiyle vücut bulmuştur. Bu destanın Arapça bir eserden çeviri mi telif mi olduğu henüz belirlenememiş, bu yüzden Anadolu'da kaleme alınmış eserler arasında sayılmıştır.

Müseyyeb Gazi Destanı'nın tarihî olaylar göz önüne alındığında, *Hazreti Ali Destanı*'ndan sonra yer aldığı anlaşılmaktadır.

Müseyyeb Gazi Destanı'ndan sonra ise Ebu Müslim Destanı'nın başlayacağı, Müseyyeb Gazi Destanı'nda şu cümlelerle bizzat belirtilmiştir: *" Sonra her halife öyle yasaklar koydu ki nerede Hazreti Ali'nin dostu var ise idam ettiler. Nerede mümin var ise onu takip edip görüp her tarafta korkutuyorlardı. Açıktan açığa Hazreti Ali'ye lanet kıldılar. Hazreti Hasan'a ve Hazreti Hüseyin'e lanet kıldılar. Sünnîlerin ciğerini söktüler. Bir süre bu durum devam etti. Bütün halk, Mervan lainin kanunlarına uymak zorunda kaldı. Fakat azizler, bir kimse zulüm eder de yanına kalır sanma. Hak teala öyle âdildir ki ki bir kimsenin hakkını bir kimsede koymaz. İmdi biz yine konumuza dönelim. Son olarak şunu söyleyelim. Bir sultan gelecek. Hazreti Hüseyin'in intikamını düşmanlardan alacak. Onu da anlatacağız. O ciltte Ebu'l-Müslim gelecek, Hazreti Hüseyin'in intikamını alacak. Onu da okuyunuz, olmaz mı?"*[5].

[5] *Müseyyeb Gazi Destanı*, bk. metin, 200/5-17.

Müseyyeb Gazi, Hazreti Hasan ile Hazreti Hüseyin'in intikamını alır. İmam Zeynelabidin'in de halife olarak hilafete oturmasını sağlar. Fakat ihanet ve Frenklerle işbirliği yapılarak halifelik tekrar Yezid tarafına geçer. Bu zor ve çetrefilli olaylardan ancak Ebu Müslim sayesinde kurtuluş sağlanacaktır.

Ebu Müslim Destanı'ndan sonra ise, eğer bilemediğimiz bir veya birkaç destan yok ise *Battal Gazi Destanı* gelmektedir.

İlk dönem Anadolu gazileri içerisinde yer alan Battal Gazi'nin kahramanlıklarını konu edinen ve Arap-Bizans savaşlarını anlatan *Battal Gazi Destanı*'nın ilk defa ne zaman ve kim tarafından yazıya geçirildiği kesin olarak bilinememektedir. *Dânişmend Gazi Destanı*'nda, *Battal Gazi Destanı*'ndan bahsedilmesi ve *Saltuk Gazi Destanı*'nın giriş kısmında tarihî çizginin Battal Gazi'den başlatılıp Saltuk Gazi'ye kadar getirilmesi[6] dikkate alınırsa *Battal Gazi Destanı*, yazıya geçirilen bu türdeki ilk metindir.

Danişmend Gazi Destanı, hem de metinlerin yazıya geçirilişi açısından *Battal Gazi Destanı* ile *Saltuk Gazi Destanı* arasında, yani bu zincirin ikinci halkası durumundadır. *Danişmend Gazi Destanı, Battal Gazi Destanı*'nın tamamlandığını, Battal Gazi ve gaza arkadaşlarının ebediyete intikal ettiğini bildiren cümlelerle başlar[7]. Öndersiz kalan Malatya ileri gelenlerinin bu konuya bir çare aramaları sonucunda tespit ettikleri isimlerin yine Battal Gazi'nin soyundan gelmesi bu destanın, *Battal Gazi Destanı*'nın bir devamı olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Ayrıca *Dânişmend-nâme*'nin muhtelif yerlerinde anlatılan bazı tarihî olayların başlangıcının Bat-

---

[6] Necati Demir, "Saltuk-nâme'nin Giriş Kısmına Göre Sarı Saltuk'un Şeceresi ve Anadolu'daki Bazı Şehirlerin Müslüman Türkler Tarafından Fethi", *Revak*, Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü Dergisi, Sivas 1992, s. 83-91.

[7] *Dânişmend-nâme*, bk. metin vr. 2a.

tal Gazi zamanına indirilmesi bu bağlantıyı güçlendirmektedir[8].

Battal Gazi'nin Anadolu'daki fetihlerinden sonra, Hristiyanlar Anadolu'ya tekrar hâkim olurlar. Danişmend Gazi bu toprakların bir bölümünü yeniden fetheder ve Müslüman Türklere vatan yapar. Anadolu'nun maddî ve manevî olarak fethedilmesini konu olarak işleyen destanların sonuncusu ise yukarıda da zikrettiğimiz gibi *Saltuk Gazi Destanı*'dır. *Saltuk Gazi Destanı*, Battal Gazi ve Danişmend Gazi gibi "*alp*" tipini "*alperen*" tipine dönüştürenler arasında bulunan Sarı Saltuk Gazi'nin hayatını, kahramanlıklarını, kerametlerini ve savaşlarını anlatan üç ciltlik büyük bir eserdir. Eserin kahramanı Sarı Saltuk, Anadolu'da kalan Bizans ve Rumlarla işe başlar. Bu arada Rumeli'ye geçer ve fetihlerini buralarda sürdürür. *Saltuk Gazi Destanı*'nda anlatılan olaylar genel olarak XIII. yüzyılda geçmektedir.

Saltuk Gazi Destanı, Ebu'l Hayr-ı Rumi tarafından, Cem Sultan'ın emriyle derlenip[9], XV. yüzyılın sonlarında (muhtemelen 1480'de bitirilmiştir) yazıya geçirilmiştir[10].

---

[8] Battal Gâzi'nin Sivas Kalesi'ni aldıktan sonra buraya Musa bin Cu'de'yi bey olarak tayin etmesi; Rumîlerin Sivas'a saldırması sırasında Battal Gâzi'nin gaza arkadaşları olan Abdülvehhâb Gâzi, Abdülmüminîn, Abdüsselam, Muhammed Fellah, Ahmet-i Turran'a haber verilmesi ve yardıma çağrılması (vr. 7a-7b); Battal Gâzi Hindistan'a gittiğinde, kayserin Malatya'ya saldırması (vr. 14a); Battal Gâzi'nin Çankırı yakınlarındaki Tamasun köyüne gelip Tamasun adlı papazı öldürmesi (vr. 152a). vd. ...

[9] Şükrü Halûk Akalın, *Ebû'l Hayr-ı Rûmî-Saltuk-nâme*, C. III, Ankara 1990, s. 365.

[10] Kemâl Yüce, *Saltuk-nâme'de Tarihî, Dinî ve Efsanevî Unsurlar*, Ankara 1987, s. xıv.

Müseyyeb Gazi Destanı'nın Yazarı ve Yazılış Tarihi

Eserin ilk kez kim tarafından kaleme alındığı belli değildir. Elde bulunan nüshalar, istinsah etmek sûretiyle çoğaltılmıştır. Müstensihlerinin ismi, yazmalarda yer almadığından, bilinmeyenler arasındadır.

Müseyyeb Gazi Destanı'nda yazılış tarihi ile ilgili hiçbir ipucu olmaması, bu konudaki işimizi zorlaştırmaktadır.

Ancak *Müseyyeb Gazi Destanı*'nda yer alan bazı konular, *Battal Gazi Destanı* ile bağlantılıdır. Özellikler Abdülvehhab Gazi ile ilgili konular, her iki destanda da ortaktır.

Müseyyeb Gazi ve arkadaşları bin kişilik bir güce sahiptir. Haricîler ile aralarında çok şiddetli bir savaş olur. Abdülvehhab Gazi, beş bin kişilik bir ordu ile başka bir gazadan dönmektedir. Savaş sırasında tesadüfen olay yerine gelir, Müseyyeb Gazi'ye yardım ederek Haricîlerin yenilmesini sağlar. Olay, *Müseyyeb Gazi Destanı*'nda şöyle rivayet edilmektedir: *" ... Muhtar Gazi dua ederken gördüler ki Ka'be-i Şerif yolından bir toz peyda oldu. Toz yarıldı, içinden beş bin gazi, İslam askeri* ***ile*** *Abdülvehhab Gazi gelip erişti. Meğer o başka bir gazadan gelmekte imiş. Kufe şehrine gelip uğradılar. Gördüler ki aslanlara yakışır* [bir] *savaştır. Bir kişiden haber sordular. O kişi, Haricîlere başkaldırma savaşı olduğunu haber verdi. Abdülvehhab Gazi onu işitip mutlu oldu. Abdülvehhab Gazi, bir nara atıp Haricîlere hamle yaptı. Hep birlikte Haricîlerin bir yanını bastılar, Haricîleri, Utbe lainin üzerine döktüler. Sünnîler onu görüp mutlu oldular. Utbe buyurdu. Savaşa ara vermeyi işaret eden davulu dövdüler. İki ordu ayrıldı, yine yerli yerine vardı. Sonra Muhtar ve Şerih Kadı, Abdülvehhab Gazi'yi karşıladılar. İzzet ile getirip kondurdular. Müseyyeb Han'ı sordular:*

-Hüccet getirmeye gitti, dediler.

Abdülvehhab Gazi, Hazreti Hüseyin'i andı, ağladılar. Abdülvehhab Gazi:

-Hamdullah! Hanedan-ı Resulullah aşkına can ve baş verelim, dedi.

Diğer taraftan Utbe babasına name gönderdi. Çabuk bana asker gönderesin, deyip durumu anlattı. Yezid işitip kükredi. Buyurdu, Numan-ı Mısrî derler, bir Haricî var idi. Davet edip onu yüz bin Haricî ile Kufe'ye yolladı.

Şimdi biz geldik bu yana, Sünnîlerin hâline: Sabah olunca iki tarafın askerleri de atlarına bindi. Abdülvehhab Gazi meydana girdi, nara atıp:

-Ey Yezid oğlu! Bana hemen şimdi bir pehlivan gönder. Bugün Hüseyin hazretinin aşkına gaza edelim. Eğer beni tanımadın ise bilin ki Abdülvehhab Gazi benim, Hazreti Resul'ün sancaktarı, dedi.

Hemen bir Haricî hamle yaptı. Abdülvehhab Gazi kılıç havale etti. Abdülvehhab ona erişip Haricînin bileğini öyle sıktı ki lainin kılıcı elinden düştü. O kılıcı alıp laine hamle yaptı. Lain kalkanı hemen önüne tuttu. Öyle çaldı ki kalkan ile kendisini iki parçaya ayırdı. Onun ardınca bir Haricî daha meydana gelip Abdülvehhab Gazi'ye selam verdi. Abdülvehhab Gazi:

-Ben senin selamını almam. Çünkü senin hangi dinden olduğunu bilmiyorum. Bana haber ver, dedi. O lain:

-Ben Müslümanım, dinim Hazreti Muhammed'in dinidir. Ya sen niçin dininden döndün, dedi. Abdülvehhab Gazi:

-Ben niçin dinimden döneyim? Sen ne herze yersin, ben senin gibi Haricî olmadım! Ya sen nasıl Müslümanım dersin? Hazreti Muhammed Mustafa'nın ailesini katledersin, Hazreti Ali'ye lanet kılarsın. Onlar size karşı ne suç işledi, dedi.

O Haricî, bunları işitip küfretti. Abdülvehhab Gazi'ye süngü ile saldırdı. Pehlivan onu men edip erişti, lainin gerdanına kılıcı öyle bir vurdu ki lainin başı top gibi yere düştü, bağıra bağıra gitti"[11].

[11] *Müseyyeb Gazi Destanı*, bk. metin, 40/13.

MÜSEYYEB GAZİ DESTANI

BİRİNCİ BÖLÜM

Müseyyeb Gazi Hikâyesi

-rahmetu'llahi 'aleyh rahmeten vasi'aten-[*]
Bismillahirrahmanirrahim

Ey azizler! Şimdi şirin bir habere başlayıp, rivayet edenlerin dilinden size anlatalım, inşallahu teala. Öyle rivayet kılındı ki bu, Hazret-i Ayşe'nin fetvası ile yazılmıştı.

Yalnız düşürdüler, oğlu Muaviye'yi katlettiler. Yerine o kadının oğlu Abdülmalik'i halife yaptılar. Ondan sonra hile ile Muaviye şehit edilmiş, Abdülmalik halife olmuştu. Müseyyeb Gazi, o zaman ortaya çıkmıştı.

Fakat bir rivayet daha vardır; o, İbni Menakıb'ın rivayetidir. Onu da size anlatıp haber verelim.

Bu tarafta Hazret-i Hüseyin şehit olunca vasiyet oldu. Yezid melun, burada yaşayanları Medine'ye gönderdi. Bir süre böyle devam etti. Fakat İbrahim Yezidî, İmam Zeynelabidin'i ailesi ile birlikte hapseylemişti. Onun kavmini, kabilesini ve kaynanasını; Hayni bin Ekrem adlı bir köy var idi, oraya sürdü. Daha sonra Abdullah melun, Hayn hazretini şehit edince Muhtar Gazi'yi hapsetmişti. Onun kavmini ve kabilesini, kaynanasını; Hayni bin Ekrem adlı bir köy vardı, oraya sürdü. Oraya sürülenler, ulu kişiler idi.

---

[*] *"Allah'ın geniş ve büyük rahmeti onun üzerine olsun"* anlamında dua cümlesi.

Muhtar Gazi'nin bir oğlu vardı, adı Bahtiyar idi. Lakâbına Müseyyeb Han demişlerdi. Müseyyeb Han; gayet sevimli, dinin kurallarına uyan bir yiğit idi. Annesinin babasına Esed derler idi. Esed'in bir oğlu vardı, adı Affan idi. Esed, Müseyyeb Han'ı onunla birlikte mektebe verdi. İlim ve Kur'an öğrendiler.

Müseyyeb Han yedi yaşını geçince, yazı yazdı ve ilim tahsil eyledi.

Günlerden bir gün Müseyyeb Han, oğlanlar ile oynuyordu. Oyun oynadığı çocuklar arasında ulu bir kişinin oğlu da bulunmakta idi. Kavga ettiler. Müseyyeb Han, o çocuğa vurdu, düşürdü. Bir kişi bu durumu gördü, geldi, Müseyyeb Han'ın gül yüzüne tabanca ile vurdu. Müseyyeb Han'ın yüzü çok acıdı. Can acısıyla hemen yerden bir taş aldı, o laine taşı vurdu. O Haricî kişi düştü; orada, o anda can verdi.

Çevrede bulunan halk, bu olayı gördü. Hep birlikte Müseyyeb Han'ın başına üşüştüler. Müseyyeb Han'a kimi taş ile ve kimi ağaç ile vurdu. Haricîler istediler ki Müseyyeb Han'ı yakalayıp yere vuralar. Müseyyeb Han yine çevik davrandı, o Haricîyi kavrayıp yere öyle vurdu ki, lain paramparça oldu. Onun kılıcını alıp yedi Haricîyi öldürdü.

Müseyyeb Gazi cenk ederken ansızın bir süvari çıkageldi. Hemen gelip Müseyyeb Han'ı tuttu, atının ardına aldı, sonra da kayboldu. Orada bulunan halk, bu durumu görüp şaşırdı. Kendi aralarında konuştular:

-Bu oğlanın evvelden suçu yoktu, onun için gaib erenlerden birisi alıp gitmiş olmalı, dediler.

Şimdi biz geldik Müseyyeb Han'ı alıp gidenin kim olduğuna. Onu da size anlatalım inşallah:

Diğer taraftan, meğer gelip Müseyyeb Han'ı alıp giden Hızır Peygamber imiş.

Tanrı'nın emri ile Hızır Peygamber –*'aleyhi's-selam-*[*] erişip Müseyyeb'i aldı, bir mağaraya götürdü. Ona:

-Oğlum Müseyyeb, korkma! Ben Hızır Peygamberim. Tanrı'nın emri ile seni buraya getirdim ki sana silâhşorluk öğreteyim. Emir budur, dedi.

Müseyyeb Han, eline ok ve yay aldı. Yay çekmeyi ve ok atmayı öğrendi. Hızır Peygamber buyurdu:

-Oğlum! Her gün buraya gel, deyip kayboldu.

Sözün kısası, bir süre Hızır Peygamber *-'aleyhi's-selam-,* Müseyyeb Han'a silahşorluk talimi yaptırdı. Bir süre sonra Müseyyeb Han, silahşorlukta iyice usta oldu.

Günlerden bir gün Hızır Peygamber-*'aleyhi's-selam-,* Müseyyeb Han'a:

-Oğlum! Amacımıza ulaştık. Şimdi yürü. Bundan sonra sen de bir zaman hüküm süreceksin, deyip kayboldu.

Müseyyeb Han oradan ayrıldı. Yolda bir süvariye rastladı. Gördü ki bütün silâhları donanmış. Müseyyeb Han'a selam verdi ve:

-Oğlum Müseyyeb! Beni tanıdın mı, dedi. Müseyyeb Han:

-Hayır tanıyamadım, dedi. O süvari:

-Emir Mad oğlu Kerim benim. Ömrüm tamam olmuştur. Sana bir nasihat vermeye geldim. Sen de uzun bir süre bu âlemde hüküm süreceksin, dedi.

Mad oğlu Kerim, belinden bir hançer çıkardı, Müseyyeb Han'a verdi:

-Bu bizden sana yadigâr olsun. Bu, sana lâzım olacak, dedi. Sonra birçok nasihatte bulundu:

-Benim oğlum ol, dedi.

---

[*] *"Allah'ın selamı onun üzerine olsun"*. Eserin el yazması nüshasında, bu tür ifadeler ve dualar din ulularının isiminin yanında yer almaktadır. Biz, bu ifadeleri olduğu gibi bıraktık, ilk geçtikleri yerde anlamlarını dip notta verdik.

Mad oğlu Kerim; Müseyyeb Han'ı kucakladı, öptü, veda edip yoluna devam etti.

Müseyyeb Han döndü, evine geldi. Dedesi:

-Ey gözümün nuru! Nerede idin? Müseyyeb Han:

-Şöyle bir gezintiye çıkıp gönlümü eğlendirdim, dedi.

Birkaç gün sonra, bunların bayramları geldi. Herkes yeni ve güzel elbiseler giyinip donandı. Kendi kavmi siyahlar giydi. Köy halkının bazıları da siyahlar giydi. Ağlaşıp matem tuttular.

Müseyyeb Han bu durumu gördü, üzüldü, çok şaşırdı. Müseyyeb Han kalktı, dayısının yanına geldi:

-Dayı! Sana bir şey sormak istiyorum, bana doğruyu anlat. Bu halk yer içer, eğlenir. Siz niçin üzgünsünüz, dedi. Affan:

-Ciğerimin köşesi! Ben cevap vermeden kalk. Şimdi dedenin yanına gidelim. Sana o cevap versin, dedi.

Affan, Müseyyeb Han'ı aldı, dedesinin yanına götürdü. Dedesi, Müseyyeb Han'ı görünce ayağa kalktı, onu hoş karşıladı. Sonra Müseyyeb Han:

-Ya dede! Bu cümle halk yer, içer, eğlenir. Siz niçin siyah giyiniyorsunuz? Buna sebep nedir, dedi. Dedesi:

-Biz şunun için siyah giyeriz: Hazret-i Resul'den sonra Hazret-i Ebu Bekir, Hazret-i Ömer ve Hazret-i Osman halife oldular. Onlardan daha sonra Hazret-i Ali *-radıyallahu 'anhu-*[*] hilafete geçti. Bu tarafta Mervan, Muaviye'in yanında idi. Muaviye, Şam'da oturuyordu. Muaviye öldü. Yezid, Şam'da halife oldu ve Hazret-i Ali'yi tanımadı. Gitti, el altından Hazret-i Ali'yi, İbni Mülcemi'ye şehit ettirdi. Ondan sonra Hazret-i Hasan'ı Mervan lain, zehir ile şehit ettirdi. Ondan daha sonra Hazret-i Hüseyin'i hile ile Kerbela'ya getirdi. O Abdullah lain ve Nu'man melun,

[*] *"Allah ondan razı olsun"* anlamında dua cümlesi.

ayrıca İbni Sad Vakkas oğlu Ömer ve Şebr** lain, seksen üç bin Haricî, soyu lain, yolları kestiler. Hazret-i Hüseyin ve yanındakilere yedi gün su vermediler. Hazret-i Hüseyin'i, oğlancıkları ve kardeşleri ile şehit ettiler. Daha sonra Hazret-i Hüseyin'in ailesini, kızcağızı ile çırılçıplak ve rüsva bir biçimde develere bindirdiler. Yakalayıp Yezid laine götürdüler. Hazret-i Resul kızının oğullarına, bunun gibi haksızlık ve zulüm yaptılar. O vakitten beri biz, bu matemi tutarız. Hazret-i Hüseyin'in oğlu Zeynelabidin'i hapsettiler. Şimdi onlar hâlâ zindandadır. Senin babanın adı, Muhtar'dır. Şimdi o da Kufe'de zindanda bulunmaktadır. Biz nasıl mutlu olabiliriz, dedi ve ağladı.

Müseyyeb Han ve orada bulunanlar; bunları dinlediler, hepsi ağlaştılar, yas tuttular. Orada bulunanlardan biri:

-Acaba bizim intikamımız bunlardan alınamaz mı ve uğradığımız haksızlık bu zalimlere sorulamaz mı, dedi. Müseyyeb Han:

-Ya dede! Benim babam Muhtar, şimdi Kufe'de hapis midir, dedi. Dedesi:

-Evet oğlum, dedi. Müseyyeb Han:

-Ey dede! Eğer Tanrı yardım ederse babamı kurtarayım. Sonra İmam Zeynelabidin'i de kurtarayım. Sen gör ki bu Haricî melunlara öyle işler edeyim ki âlemde destan olsun, dedi. Dedesi:

–Ey gözümün nuru! Bu sözü kimsenin yanında söyleme. Senin sonun iyi olmaz. Zira yalnız elin sesi çıkmaz. Bütün dünya, Haricî ile dolmuştur. Şimdi onların sözü geçmektedir. Bu sözü işitirler ise dünyayı başına dar ederler, dedi. Müseyyeb Han:

-Ey dede! Sen de Haricî misin? Eğer öyle olsa önce senin başını keserim, dedi. Dedesi:

** Yazma nüshada bu şahsın adı *Şebr, Şebri* ve *Şebmer* olarak üç biçimde geçmektedir. Biz tutarsızlık ve karışıklık olmaması işin hepsini *Şebr* olarak düzelttik.

İKİNCİ BÖLÜM

Hazret-i Ali'nin Oğlu Muhammed Hanefî'nin Hikâyesi

Şimdi biz geldik bu yana. Size bir hikâye daha anlatalım: Raviler şöyle rivayet ederler ki Hazret-i Hüseyin Kerbela'ya geldiği zaman, kardeşi Muhammed Hanefî de birlikte gelmiş idi.

Onlar Kerbela'ya gelince gördüler ki askerler konaklamış. Hemen anladılar ki Haricî askeridir. Hazret-i Hüseyin ağladı. Muhammed Hanefî:

-Ciğerimin köşesi! Niçin ağlıyorsun, Ben tabutla cenk ettiğim zaman bunun üç katı kadar asker var idi. Bir elimi belime sokardım, öyle cenk ederdim. Sen niçin kaygılanıyorsun. Hiç gam yeme. Yarın ben meydana gireyim, bunları tarumar edeyim, dedi.

O gece dinlendiler.

Sabah olunca kalktılar, gördüler ki Muhammed Hanefi'nin elinin içinde bir yara çıkmış. Hüseyin ağladı. Muhammed Hanefî:

-Gözüm nuru kardeşim! Niçin ağlıyorsun? Sol elim sağlamdır, dedi.

O gün savaş olmadı. Ertesi günü yine gördüler ki Muhammed Hanefî'nin diğer elinin içinde de yara çıkmış. Hazret-i Hüseyin yine ağladı. Kardeşi Muhammed Hanefî:

-Hemen şimdi bir elime kılıç ve bir elime kalkan bağlayın, dedi.

Hem de öyle yaptılar. Haricî askerleri, savaşa başlama davulu vurdu, saflar bağladı.

Muhammed Hanifî hazreti, atını meydana sürdü. Diledi ki nara ata. Ansızın bir atlı çıkageldi:

-Ya pehlivan! Hele sabreyle. Ben Hızır Peygamber'im *-aleyhi's-selam-*, Allah'ın emri ile ben sana geldim. Elin iyi olmayınca sana izin yoktur. Gel, eline merhem vurayım. İyi olunca gel, dedi.

Muhammed Hanefî'yi aldı, oradan ayrıldı. Sonra Ömer ibn-i Ümmiyye'yi de yanlarına aldılar, bir mağaraya geldiler. Orada iki eline merhem sürüp:

-Yat. Uyanınca kalkarsın, dedi.

Hanefî orada yattı, uyudu. Ömer ibn-i Ümmiyye ile Hızır *-aleyhi's-selam-* oradan ayrıldılar. Sonra Hızır, Ümmiyye'ye veda edip kayboldu. Ömer ibn-i Ümmiyye akşam olunca gitti, bir yere geldi. Yine o mağaranın önü idi. O mağaranın kapısı örtülmüş. Önce orada dinlendi. Sabah olunca Ömer ibn-i Ümmiyye ayağa kalktı, Kerbela'ya gitmek üzere yola çıktı.

Bir başka rivayettir ki Ömer ibn-i Ümmiyye yedi yıl gezdi. Kerbela çöllerine yol bulamadı. Günlerden bir gün Ömer ibn-i Ümmiye, dağ belinden giderken bir sahraya erişti. Gördü ki Kerbela'ya gelmiş. O cenk yerinde türbeler bulunmakta. Anladı ki Hazret-i Hüseyin şehit olmuş. Ah edip Hazret-i Hüseyin'in kabrine geldi. Feryat ve figan etti ve bağırarak uzun süre ağladı.

Tam o zaman Müseyyeb Gazi hazretleri oraya gelip:

- Hazret-i Hüseyin'in Zülcenah atını ben nasıl bulayım, dedi. Döndü:

-Ben çağırayım. Belki işitir, dedi. Çağırdı:

-Ey Hazret-i Hüseyin'in gözü yaşlı, bağrı başlı Zülcenah'ı! Neredesin, dedi.

O anda bir toz belirdiğini gördüler. Toz içinden siyah bir at çıktı. İri çulu üzerine sıkıca bağlanmış, geldi. Müseyyeb Han'ın önünde yüzünü yere vurup durdu. Müseyyeb Han Gazi, onu görüp ağladı. O at da birlikte ağladı.

Diğer tarafta Ömer ibn-i Ümmiyye, Hazret-i Hüseyin'in kabrinde ağlarken uyuyakaldı, rüya gördü:

Gördü ki o Allah'ın aslanı Aliyyü'l-Murtaza *-radıyallahu 'anh-* geldi. Ömer Ümmiyye'ye:

-Ya Ömer ibn-i Ümmiyye! Ayağa kalk, yatma! Allahuteala'nın emri işlendi, gitti. Tanrı *-teala celle şanuhu ve 'amme-,*[*] Haricî melunlardan Hazret-i Hüseyin'in intikamını almak için bir kişiyi görevlendirdi. O kişi Haricîleri helak edecek. Bahtiyar ibn-i Muhtar, lakabına Müseyyeb derler. Bir nice Sünnî ile yürüdü, Kufe şehrini fethetti. Abid'i ve Nu'man'ı öldürdü. Yârenler ondan belge istediler. Almaya gidiyor. Şimdi kalk. O, filan yerde Hazret-i Hüseyin'in Zülcenah atını buldu, bekliyor. Adı Müseyyeb Han'dır. Önüne düşüp Medine'ye git, belgeyi alıver. Sonra yine gidip yetim kanını o zalim Haricîlerden alıverin. Hem Talha ile Ubeyd ibn-i Cerrah sizinle birlikte olsun, deyip geçti, gitti.

Bu tarafta Ömer ibn-i Ümmiyye uykudan uyandı, ayağa kaktı, dışarı çıktı. Allah'ın aslanının dediği yere geldi. Gördü ki Şah-ı Müseyyeb Gazi ve Hazret-i Hüseyin'in Zülcenah atı ile ikisi birlikte beklemekte.

Ömer ibn-i Ümmiyye geldi, selam verdi. Müseyyeb Han selamı aldı. Sonra Müseyyeb Han, Ömer Ümmiyye ile görüştü. Müseyyeb Han gördü, Ömer ibn-i Ümmiyye bir çevik kişidir, ama yaşlıdır. Müseyyeb Han:

-Ey yâr! Sen kimsin, beni nereden tanıyorsun? Ben seni tanıyamadım, dedi. Ömer ibn-i Ümmiyye:

-Ey gözümün nuru! Ben o kişiyim ki, Resul hazretinin her hizmeti benim elimdedir. Adıma Ömer Ümmiyye derler, deyip başına gelenleri anlattı. Ömer Ümmiyye devam etti:

-Şimdi geldim, Hazret-i Hüseyin'i buldum. Şehit olmuş. Kabrini kucaklayıp ağlıyorken uyuyakalmışım. Hazret-i Ali geldi. Sizin durumunuzu bana haber verdi. Sonra kalkıp sizin yanınıza geldim. Şimdi bu elindeki at Hazret-i

[*] *"Şanı yüce olan".*

ÖZEL ADLARIN DİZİNİ

A

Abbas 148-149, 159
Abdullah 46, 57, 59
Abdurrahman 54, 71, 91, 108
Abdurrahman, Ali 108
Abdülaziz 168
Abdülkadir ibni Can 117
Abdülkerim 80-81, 113-114
Abdülmalik 43
Abdülvehhab Gazi 23-26, 33, 67-69, 153, 155
Abdüşşemr 78
Abdüşşems 106, 107, 111-114, 153
Abtul 132
Affan 44
Ahter 59
Ali 20, 33, 36, 46, 54-55, 61, 82, 84, 87, 91, 95, 102, 104, 106, 116, 118-120, 125-126, 129, 131-132, 136, 150-151, 160, 168, 171
Alî bin Ebû Tâlib 28
Ali Ekber Özdemir 36, 171
Ali ibni Ebi Talib 54
Al-i ʻİmran 146
Ali oğlu Hasan 61
Aliyyü'l-Murtaza 64, 102-103, 105-106, 117, 124, 138
Allah 25, 28, 43, 45-46, 48-49, 54, 56, 59, 61, 63-64, 67, 75, 78, 84, 88, 91, 96, 100, 103, 123, 125, 131, 133, 136, 138, 140, 143-144, 146, 150, 154, 162, 164, 165, 167
Almanya 5
Amadil 82
Amr bin Âs 28
Amr bin cÂs 27
Amr-ı Nahsı 27
Anadolu 17-22, 25, 35, 154, 169-170
Antas 123, 128
Arabistan 18
Arap 18
Arzu 126
Ayişe 61, 65, 71, 152
Azrail 166-167

B

Bağdat 134, 168
Bahtiyar 32, 38, 44, 88, 95, 122
Bahtiyar ibni Muhtar 64, 95
Basra 153, 165, 166
Battal Gazi 12, 17, 18, 21-23, 26-27, 30, 33, 169-172
Battal Gazi Destanı 12, 17-18, 21, 26-27, 35
Batul 112-113
Batuzengi 112
Behmen 136-138
Behmer 129
Behram-ı Avcanî 137
Behzad 164-166

Behzad Cihan 165
Behzad-ı Cihan 166
Berda 153
Beşare 116, 125-127
Beşir-i Rumî 120-122, 134, 139-141
Bihzad 153
Bikey 89

C

Cafer 25
Cebrail 25-26, 154
Cemile Hatun 120, 122, 145
Cem Sultan 22
Ceyhun 74

Ç

Çin 110-111

D

Dânişmend Gazi 19, 22
Dânişmend Gazi Destanı 17, 19, 21, 26-27, 35, 170
Dânişmend-nâme 21
Davud Hayyat 32, 48
Dımışk 102, 114, 147, 156
Divriği 11-12, 36-37, 171
Divriği Halk Kütüphanesi 12
Düldül 55, 136

E

Ebna-ı Acem 97
Ebu Bekir 33, 54, 82, 91, 103, 130, 146
Ebu'l Hayr-ı Rumi 22
Ebulkays 111-112, 114, 148
Ebu'l-Kays 102-103
Ebu'l-Müslim 20, 31, 54, 159
Ebu Müslim Destanı 17-18, 20-21, 35
Ebu Yusuf 108
Ebü'l-Müslüm-i Mervî 29
Efnak 128-129, 132
Efnak Hindi 128
Elmas 160-161
Emir-i Mad Kerb 48
Emir Mad oğlu Kerim 45
Enba-ı Acem 89
Enes 71
Ergan Şir 77, 83
Erham Şir 77, 83
Esed 32, 38, 44, 48, 54
Esedullah 57
Esmer 32, 48
Eşref 49-51, 55
Eşref-i Kufî 121
Eşref Kufî 121
Evceni 66

F

Fatıma 87, 131
Firenk 31, 34, 156-158, 161, 164-165
Firenk Lahut 157

G

Gaziantep 11

H

Habip 112-114
Habip Can 112-114

Habip Can Nevaz 113
Haccac 34, 98, 141, 158, 160, 164
Haccac bin Yusuf es-Sakafî 34
Haccac-ı Yusuf 34, 158
Hacer ibni Hacer 86, 98
Hadikat's-süedâ 38
Haf 55
Hafr Ahmer 55
Halep 86, 88-89, 97
Half 55
Hamdi 55
Hams 27
Hamus 167
Hani oğlu Abdülkadir 55
Haricî 24, 33, 44, 47, 51, 57, 60, 62, 64, 66-70, 72-74, 80, 83-89, 92, 93, 97-98, 100, 105-106, 111, 113-115, 117-118, 124-125, 127, 130, 132-133, 135, 137, 140-145, 147, 150, 158, 160-164
Haricîler 23, 27, 30, 33, 44, 67, 69-70, 73, 77, 80, 83-85, 90, 93, 95-96, 100, 104, 106, 113, 117-118, 123, 127, 129, 130, 133, 137-138, 140-142, 144, 148, 162-164
Harime 55
Hatip Bahr 49
hatip Hurr 59
Havran 124
Haydar 133
Haymiye 109
Hayn 99
Hayni bin Ekrem 34, 43
hazret-i Ali 35
Hazret-i Ali 11, 17-18, 20, 24, 27, 32, 34, 46, 49, 51, 54-57, 59-60, 62, 64, 66, 69, 75, 87, 98-99, 104, 122, 126-127, 136, 139, 147, 152, 168
Hazret-i Ali Destanı 17, 35
Hazret-i Ayişe 60, 65
Hazret-i Ayşe 32-33, 43
Hazret-i cAlî bin Ebû Tâlib 28
Hazret-i cOsmân 28
Hazret-i Ebu Bekir 32, 46, 49, 59, 60, 117, 122, 139
Hazret-i Ebu Bekir Sıddik 152
Hazret-i Hamza 32-33, 54, 143, 159
Hazret-i Hasan 7, 20-21, 32, 39, 46, 49, 56, 58-60, 78, 84, 91, 104, 116-118, 120, 122, 124-125, 132, 140, 146-147, 151-152, 159, 168
Hazret-i Hızır 30, 33, 163
Hazret-i Hüseyin 7, 11-12, 20-21, 24, 30-33, 39, 43, 46, 49, 56, 58-60, 62-64, 68, 75-78, 82, 84, 89, 91, 93, 95, 104-105, 116-118, 120, 122, 124-125, 134, 140, 145-147, 151-152, 159, 168
Hazret-i Muhammed 24
Hazret-i Osman 32, 46, 49, 59, 60, 82, 117, 122, 139, 146, 152
Hazret-i Osmân bin Affân 28
Hazret-i Ömer 32-33, 46, 49, 59, 60, 117, 122, 139, 152
Hazret-i Resul 24-26, 46, 48, 57, 61, 68, 71, 120-122, 146, 152-156, 159
Hazret-i Safiye Hatun 32
Heri 136
Heybeha 87
Hızır Peygamber 44-45, 63
Hindi 127
Hindistan 22, 35, 110-111, 118
Horasan 106, 168
Hor oğlu Asfar 55

Hudari 126
Hukpay 115-116
Humus 34, 115, 120, 135, 140
Huran 126
Hüseyin 20, 24, 31, 47, 56, 61-65, 68, 75-76, 85, 88-89, 91-92, 118, 120, 123-124, 134, 161

I

Irak 34-35

İ

İbni Menakıb 43
İbni Mülcemi 46
İbni Sad Vakkas 47
İbni Ümmiyye 72-73, 78-79, 93, 126, 129, 131, 134, 144, 151
İbrahim 32, 43, 48, 168
İmamiye Şiası 38, 170
İmam Zeynelabidin 25-26, 31, 33-34, 43, 47, 58, 80, 82, 100, 104-105, 108, 111-112, 115, 156, 164
İran 18, 35, 141, 153
İranlı 18
İsfahan 35, 135, 137, 164, 168
İslâmî Destanlar 18
İslâmî Türk Destanları 18

K

Ka'be-i Şerif 23
Kaf 145
Kaim 81-82
Kaime 112-114
Kamgam 74
Kamil Serac 55
Kangal 12, 36, 171
Kao-ch'ang. Bkz Hoço
Karanlık 36, 171
Katifur 110
Kavis 142
Kays 103, 106, 113-114, 149, 156
Kecan 34, 50-52
Kerbela 34, 46, 62
Kerbela Faciası 33
Kerbela Olayı 12, 30, 32, 38, 99
Kerbela Savaşı 33
Kerbela Vahşeti 34
Kerkük 35
Kevser 131
Kiltus 143
Kudüs 31, 53, 156-159, 162, 165
Kufe 23, 24, 34, 47-48, 52, 54, 56-57, 59, 61, 64-68, 71, 76, 78-79, 103, 121, 139, 163
Kur'an 44, 49, 50, 56, 60, 65, 76, 87, 98, 130-131, 139, 146, 151-152
Kutlu Özen 12, 18, 27, 33, 36, 169, 171
Küfe 33

L

Lahut 156-158, 161, 164-165
Lahut Firenk 157-158
Luhut 34

M

Mad oğlu Kerim 45-46
Mah-ı Şemsun 109
Malatya 19, 21-22, 25-26, 33, 154-155, 171

Malik 71
Maruf 51-53, 59-60, 79
Medine 33-34, 43, 61, 64-65, 70, 108, 146, 156-157, 164
Mehid 32, 48
Mekke 35, 71, 87, 122, 131, 134, 166
Mervan 20, 34, 46, 65, 81, 99, 103-104, 106-108, 110-115, 117-118, 126, 130, 132-133, 139, 144-147, 150-152, 168
Metin Ergun 37
Mısır 27, 29, 35, 108, 110-111, 114, 146
Millî Mücadele 18
Mina 31, 156
Mu'arra 96-97, 101-103, 109
Mu'arra Kalesi 101
Muaviye 31, 33, 43, 46, 91, 108, 146, 148-150, 153, 156-158, 161-162, 164-168
Muaviye bin Yezid 34
Muaz 78
Muhammed 25, 140
Muhammed Han 111
Muhammed Hanefî 32, 62-63
Muhammed Hanifî 62
Muhammed Mustafa 65, 68, 102, 104, 122, 165
Muhtar 23, 28-30, 32, 34, 38, 43-44, 47, 57-59, 61, 67-68, 70, 76, 95, 100-101, 104, 106, 113-114, 140, 148-149, 161-163
Muhtar Gazi 23, 32, 34, 38, 43-44, 57, 59, 61, 67, 76, 100-101, 104, 140, 148-149, 161-162
Muhtar-ı Gazi 148
Muhtarı Gazi 101
Muktar 153
Mustafa 24, 105, 120
Musul 35, 82, 84
Mücahid 140, 166
Müjgân Cunbur 17
Müseyyeb bin Muhtar 27-29, 39
Müseyyeb b. Necebe el-Ferazî 38
Müseyyeb Gazi 11, 23
Müseyyeb Gazi Destanı 12-13, 17-18, 20, 23-24, 26-27, 29-39, 171
Müseyyeb Han 23, 25-26, 32, 38, 44-61, 63-68, 70-72, 74-93, 96-98, 101-109, 114-117, 119, 123-126, 129-133, 135-138, 140, 142-153, 155-164
Müseyyeb-i Ka'kâ'-i Huza'î 38
Müşerref 67, 83, 95

N

Nahs 86
Nasr-ı Seyyar 168
Nevaz 113-114
Nisaben 83
Nişabur 127
Nu'man 46, 50-53, 58-60, 64, 66, 68-69
Numan-ı Mısri 24

O

Ordu 5
Osman 33, 54, 86, 91, 103, 108, 130, 139, 172
Osmanlı Devleti 19

Ö

Ömer 33, 47, 54, 63-66, 70-72, 76, 78-79, 81, 83-86, 89-94, 96, 98, 103, 107, 109, 115, 124, 126, 130-131, 133-138, 151-153, 155, 164-167, 172
Ömer As 81, 84-86
Ömer Asi 84, 85
Ömer bin Ümmiyye 107, 166
Ömer Has 81
Ömer ibni Ümiyye 33, 65
Ömer ibni Ümmiye 63, 92, 96, 98, 107, 115, 126, 134, 136, 138, 153, 155, 165-167
Ömer ibni Ümmiyye 63-66, 70-72, 76, 78-79, 89, 90, 92-94, 96, 98, 109, 124, 126, 130-131, 133-138, 151, 155, 164-167
Ömer-i Nahsen 90-92
Ömer Nahs 83, 89, 93
Ömer Ümmiyye 64, 93-94, 133, 135, 137-138, 152-153, 167

P

Pehram Şah 135
Porgul Türk 129

R

Rebi 95
Rehzan 126
Rezm 111
Ruh-ı Zer Mısrî 124
Rum 25, 35, 78, 121-122, 134, 143, 154, 167
Rumeli 22
Rum vilayeti 25
Rüstem-i Destan 123
Rüstem-i Zal 56

S

Sa'd 140, 149
Sad 32, 48
Safiyye Hatun 122, 134, 143, 146
Safsafa oğlu Yusuf Haccac 168
Salih 129
Saltuk Gazi Destanı 12, 17, 19, 21-22, 26-27, 29-30, 35-36, 39
Saltuk-nâme 11
Sarı Saltuk 19, 22
Sebmer 95
Sebri 95-96
Selim Tabak 32, 48
Semr 93
Serhatay 123, 126-127
Seyr 80
Seyyar 168
Seyyidin bin Abbas 126
Sincane 110
Sincar 127
Sitan 133, 153
Sivas 21-22, 27, 33, 36, 169-170
Sultanı Katifer 110
Sultan-ı Mısr 27
Suriye 34
Suudi Arabistan 34
Süfyan 77, 142
Süleyman 126, 142, 168
Süleyman Kavus 142
Sünnî 50, 54, 64, 66, 73, 76, 83-84, 88, 96, 105-106, 111-112, 114, 117, 120-121, 126, 128, 133, 135, 141,

143-144, 166

Ş

Şah Efnak 111
Şahvukin Süleyman Kavis 141
Şam 34-35, 46, 53, 59, 66, 76, 78-82, 86, 91, 98, 102, 108-111, 114, 122, 133-134, 139-140, 157-158, 164-166
Şebr 47, 76-77, 81, 83, 89-90, 92-93, 96-100, 104-105, 107, 109, 114, 120-122, 134, 144, 148-150
Şeccar 120
Şeddad 69, 79-80
Şehrezevl 100
Şemr 27, 83-84, 86, 116
Şemr-i Zü'l-cûşen 27
Şemsun 109, 114
Şerih Kadı 23, 54, 56, 58, 68
Şermih 33, 54
Şirdar 141
Şirzad 119, 133, 153
Şirzad Han 133
Şirzar 118
Şirzat 119
Şüreyh b. El-Haris el-Kindî 33
Şüreyh Kadı 33

T

Tahir 79, 96
Tahir ibni Kahir 78, 81, 95, 129
Talha 33, 64, 65, 71
Tarık 88
Tend 110-111
Tevarih-i Al-i Osman 35
Tuf 55
Tunatiz 73
Turabî 59, 83, 87, 95, 105-106, 116, 118-119, 125, 132, 140, 145, 168
Turabîler 66, 110, 112, 114, 149
Türk 5, 11-13, 15, 18-20, 30, 35, 38, 117, 169-172
Türkçe 5
Türkistan 35, 110, 123
Türkmen 39

U

Ubeyd ibni Cerrah 33, 64-65
Ubeydullah 66
Ubeydullah ve Nu'man 66
Umadil 142
Urus 124
Utbe 24, 67, 69, 70

Ü

Ümmiyye 63-64, 89, 92, 107, 124, 126, 129, 134-136, 138, 151-153, 164, 166-167
Ürdün 34
Üveys 112, 114, 118-119

V

Vakkas oğlu Ömer ve Şebr 47
Velid 59, 69, 79-80, 126, 129, 140, 142, 167-168

Y

Yemen 78
Yesadi 32, 48
Yezid 21, 24, 33-34, 38, 43, 46, 54, 61, 65-66, 68-69, 75, 78-79, 80-81, 86, 91, 98-100, 103-108, 114-118, 120-121, 123, 126, 130-136, 138-147, 149-150, 152, 161, 168
Yezîd bin Mucâviye 27
Yukarı Tekke 33
Yusuf ibni Tumac 116

Z

Zevli oğlu Ahmed 144
Zeynelabidin 12, 21, 25-26, 30, 33, 47, 81-82, 105-108, 111, 113-115, 116, 118, 139, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 164
Zeynep Hatun 32, 99
Zeyrag-ı Nişabur 129
Zinkar 110
Ziyadi 127
Zühper 148
Zühre 140
Zülcenah 61, 63, 64, 65, 82, 91, 102, 105, 136, 156, 159, 160, 161, 162
Zülifikar 136